

FALSIFICĂRI DE MONEDĂ ÎN ȚARA ROMÂNEASCĂ ȘI MOLDOVA SECOLELOR XIV-XV

Secolele XIV-XV au fost dezbătute intens din punctul de vedere al numismaticii Țării Românești și Moldovei, dar abordările speciale referitoare la falsificarea de monedă sunt încă într-un număr foarte mic¹. De cele mai multe ori, studiile au tratat tangențial acest subiect, în legătură cu o serie de piese identificate în cadrul unor mai variate descoperiri monetare².

Aceste monede au o importanță foarte mare, exemplele de acest fel, care au ajuns la cantități însemnate uneori, fiind și ele parte din economia unei entități teritoriale sau statale. Investigarea lor ne-ar ajuta să vedem, împreună cu restul sistemului, care era situația financiară a țărilor române în secolele XIV-XV.

În cele ce urmează, vom aduce în discuție cazurile rezultate din descoperiri monetare și documente scrise, cazuri care ar putea răspunde apoi la o serie de întrebări, precum: *ce fel de monedă se falsifica, cine falsifica, de ce, care erau*

---

¹ Dinu Rosetti, *Urmele unei monetării de la Snagov cu resturi de șilingi falsificați*, în *Buletinul Societății Numismatice Române*, 81-82 (1933-1934), p. 20; Idem, *Monetăria clandestină de la Snagov*, în *Cronica Numismatică și Arheologică*, 11 (1935), pp. 512-513; Idem, *Bănăria de la Snagov*, în *Buletinul Societății Numismatice Române*, 83-96 (1935-1942), pp. 50-52; Octavian Iliescu, *Falsificări medievale ale monedelor moldovenești*, în *Buletinul Societății Numismatice Române*, 121-123 (1973-1975), pp. 135-142; Eugen Nicolae, Nicolae Răileanu, *Asprijii otomani falși descoperiți la Orheiul Vechi*, în *Simpozion de numismatică organizat în memoria martirilor căzuți la Valea Albă, la împlinirea a 525 de ani (1476-2001). Chișinău, 13-15 mai 2001. Comunicări și Studii*, București, 2002, pp. 189-194.

² Elena Isăcescu, *Tezaurul de monede medievale descoperit la Curtea de Argeș*, în *Buletinul Societății Numismatice Române*, 121-123 (1973-1975), pp. 123-130; Constanța Știrbu, Paraschiva Stancu, *Monede din tezaurul de la Rachelu aflate în colecția Muzeului de Istorie al R. S. România și importanța lor istorică*, în *Buletinul Societății Numismatice Române*, 121-123 (1973-1975), pp. 143-166; Radu Negrea, *Moneda. De la scoicile-monedă la cecul electronic*, București, Editura Albatros, 1988, pp. 13-60; Eugen Nicolae, *Descoperiri monetare la Suceava (I)*, în *Buletinul Societății Numismatice Române*, 86-87 (1992-1993), pp. 179-198; Katiușa Pârvan, *Încă un lot de monede moldovenești din tezaurul de la Rachelu (com. Luncavița), județul Tulcea*, în *Peuce*, S. N., XIV (2003), I, pp. 431-446; Katiușa Pârvan, Bogdan Constantinescu, *Tezaurul de groși moldovenești din secolul al XIV-lea descoperit la Mărmureni, com. Onicenii, jud. Neamț*, în *Cercetări Numismatice*, IX-XI (2003-2005), pp. 225-286; Ernest Oberländer-Târnoveanu, *Emisiuni monetare bătute pe teritoriul Moldovei în vremea lui Ștefan cel Mare (1457-1504). O analiză critică*, în *Cercetări Numismatice*, IX-XI (2003-2005), pp. 293-399.

condițiile în care se producea ilegalitatea?

Cu problema falsurilor s-a confruntat întreaga societate medievală europeană, fie că a fost vorba de o manipulare severă a valorii, chiar de către autoritatea cu drept de emiter, fie de monetării clandestine³. Sistemul scăderii valorii monetare a fost utilizat în numeroase state, ale căror suverani priveau monetăriile ca pe surse importante de venituri ce puteau fi obținute rapid și prin scăderea masivă a titlului metalului prețios și a greutateii⁴.

Fenomenul de reducere drastică a greutateii și a titlului monedelor de argint, în secolul al XIV-lea, a fost cunoscut în mai multe state din Balcani⁵, dar și în țările române. De obicei, astfel de monede, pe care suntem îndreptățiți să le considerăm falsuri, erau confecționate din aliaje care aveau foarte puțin argint, ori erau doar argintate⁶. Dacă la baterie se foloseau de obicei aliaje de argint cu 10-50% cupru, pentru aceste falsuri monetare, cantitatea de cupru putea să ajungă până la 80-90% sau chiar 100%. În afară de cupru se mai folosea la confecționarea acestor monede:

³ În acest sens, capitolul „*Dreptul regalian de a spolia*”, în Negrea, *Moneda*, pp. 30-38.

⁴ Secolul al XIV-lea a fost o perioadă grea pentru continentul european, care s-a aflat într-o criză multiplă: militară, demografică, economică și monetară. Monarhii recurgeau adesea la înșelăciuni monetare. În anul 1306, Filip cel Frumos (regele Franței) a redus la jumătate cantitatea de aur din monede, și astfel, veniturile regelui din astfel de înșelătorie s-au apropiat de 11 milioane de livre. În timpul său, livra a suferit 22 de modificări ale cantității de metal prețios, producând mari pierderi și nemulțumiri supușilor. Pentru abuzurile sale, Filip a primit o scrisoare de la papa Bonifaciu al VIII-lea, care îi reproșa nedreptățile pe care le-a făcut supușilor „*stricând moneda prin falsificare*” (*Ibidem*, p. 31). Tot în Franța, regele Ioan cel Bun a modificat de 70 de ori valoarea livrei în decursul unui deceniu, în anumite perioade chiar câteva într-o săptămână. Inițial, dintr-o marcă de argint se băteau 5 livre, urmând ca după aceste modificări să se ajungă la 102 livre (*Ibidem*, p. 33). „Manevrele monetare” au generat probleme și între state. După unele restaurări, monedele franceze erau mai valoroase decât cele ale statelor vecine. Astfel, străinii introduceau în Franța monedă depreciată și luau pe cea franceză care conținea o cantitate mai mare de metal prețios. Regele Carol al V-lea, constatând că în țară exista o cantitate mare de bani depreciți, a solicitat și a obținut de la papă o bulă de excomunicare a statelor vecine, pe temeiul că ar fi falsificat bani în dauna Franței (*Ibidem*, p. 34). Prin patru deprecieri de monedă, Henric al VIII-lea (regele Angliei) a reușit diminuarea cantității de metal prețios cu 60%. Între 1542 și 1547, regele a realizat un câștig de aproape un sfert de milion de livre (*Ibidem*, p. 34). Pentru câteva opinii privind problematica falsurilor monetare în Europa, în perioada medievală, vezi Peter Spufford, *Money and its use in Medieval Europe*, London, Cambridge University Press, 1988, p. 289.

⁵ Mitchell Metcalf, *Some comments on the metrology of the coins of Ivan Aleksandur and of Ivan Stratsimir*, în *Studii și Cercetări de Numismatică*, 6 (1975), pp. 127-138.

⁶ Bogdan Constantinescu, Viorel Cojocar, Roxana Bugoi, *Spre o analiză cât mai obiectivă în cercetarea numismatică prin analize compoziționale folosind metode nucleare*, în *Cercetări Numismatice*, IX-XI (2003-2005), p. 390.

plumb, fier, staniu, stibiu, argon și billon. Adesea, legenda era neinteligibilă sau apăreau anumite semne care nu făceau parte din vreun alfabet cunoscut.

În continuare, vom discuta despre aceste tipuri de monede identificate în tezaure și descoperiri izolate din Țara Românească, apoi din Moldova, pe rând, în funcție de emitenți, dar și de moneda străină sau locală, care a fost imitată clandestin.

Dacă păstrăm o ordine cronologică pentru enumerarea descoperirilor de falsuri ale monedei străine, avem de semnalat o situație în care acestea s-au produs după moartea emitentului, Ladislau al IV-lea Cumanul (1272-1290)⁷. Este cazul unor piese din tezaurul de la Drobeta Turnu-Severin⁸, pentru care Elena Isăcescu a concluzionat că ar fi fost vorba despre contrafaceri realizate într-o perioadă mai târzie, după monede de argint din vremea lui Ladislau⁹. Autoarea a presupus că piesele au fost realizate într-o monetărie clandestină din Severin¹⁰, dar nu a adus argumente suficiente în acest sens.

De la Vladislav I (1364-1377) se cunoaște o categorie de monede contramarcate. Este vorba de groși bulgărești emiși de țarul Alexandru și fiul său Mihail, care au domnit împreună, între 1331-1355. Pe avers sunt figurați cei doi țari, iar pe revers apare imaginea lui Iisus Hristos. Peste aceste reprezentări a fost aplicată de către domnitorul muntean o contramarcă cu stema Țării Românești (un cerc în interiorul căruia se afla un scut despicat, având primul cartier fasciat și al doilea cartier plin)¹¹. Le considerăm falsuri, deoarece, fiind vorba de monede ale altui stat, Vladislav a săvârșit o ilegalitate aplicând o contramarcă peste reprezentările celor doi țari. Mai trebuie avut în vedere faptul că același domn a înființat monetăria țării în a doua parte a anului 1365¹². Observăm că cei care se ocupau de falsificare erau persoane importante din anturajul voievozilor sau erau chiar voievozii¹³.

O altă descoperire cu astfel de monede, imitate după cele străine, ar fi cea de la Curtea de Argeș, unde, în anul 1962, s-au găsit 34 de piese. Acestea erau de aramă și au fost falsificate după dinari emiși de Carol Robert și Ludovic I. Cele 34 de

⁷ Idem, *Falsificări*, p. 141, nota 19.

⁸ Alexandru Băcilă, *Monede de la Cetatea medievală a Severinului*, în *Studii și Cercetări de Numismatică*, I (1957), pp. 173-188.

⁹ Isăcescu, *Tezaurul*, p. 128.

¹⁰ *Ibidem*, p. 128.

¹¹ Octavian Iliescu, *Moneda în România, 491-1864*, București, Editura Meridiane, 1970, p. 18.

¹² Idem, *1365-1965: șase veacuri de la emiterea celei dintâi monede românești*, în *Buletinul Societății Numismatice Române*, 96-120 (1948-1972), pp. 83-88.

¹³ Oberländer-Târnoveanu, *Emisiuni*, p. 342; unul din voievozii implicați în acest proces a fost Vladislav I (Iliescu, *Moneda*, p. 18).

exemplare au fost împărțite de Elena Isăcescu în trei grupe. În prima au fost încadrate 16 bucăți, cele care ar imita fidel originalele, diametrul și greutatea lor fiind apropiate. În cea de-a doua, au fost incluse monedele care ar fi imitat doar aversul dinarilor originali (13), iar cea de-a treia grupă ar cuprinde „imitațiile fără reprezentări pe avers și revers”¹⁴ (cinci bucăți). Piesele au fost descrise ca fiind foarte bine realizate, în acest fel putând fi ușor confundate cu cele autentice; totodată, s-a precizat și că „datează din perioada în care circulau monedele originale”¹⁵.

Isăcescu susținea că aceste monede au fost realizate într-o monetărie din Țara Românească. Însă, faptul că ele apar într-un tezaur de la Curtea de Argeș nu este un argument în privința emiterii lor acolo. Dimpotrivă, trebuie să ținem seama că au fost emise cu opt ani înaintea înființării primei monetării oficiale a Țării Românești¹⁶.

La Snagov, a funcționat o altă monetărie clandestină¹⁷, unde s-a descoperit o fâșie de aramă cu impresiuni ale unor monede suedeze. Indicii foarte importante despre faptul că în acest atelier se falsifica monedă sunt reziduurile de tablă rezultate după tăierea pastilelor monetare¹⁸, reziduuri pe care nu le-am fi avut dacă ar fi fost vorba de argint. Lungimea unei fâșii este de 35 mm și lățimea de 16 mm.

Despre falsuri după moneda locală putem vorbi în Țara Românească, evident, dacă ne luăm după datarea descoperirilor actuale, cu mult timp după întemeierea monetăriei proprii (1365), de către Vladislav I¹⁹. Din această categorie avem de semnalat, mai întâi, opt astfel de cazuri certe de falsificare: șapte ducați de la Mircea cel Bătrân și un dinar de la Radu I²⁰. Trei dintre ducații lui Mircea cel Bătrân au legenda în latină (Fig. 3), unul în slavonă (Fig. 4), iar altul imită un ducat cu efigia sa²¹ (Fig. 5). Apoi, putem aminti monedele emise clandestin cu efigia proprie, de către Vlad Dracul, la Sighișoara, într-o perioadă scurtă, de câteva luni din anii 1432-1433. Monedele bătute de el, pe timpul refugiului în Transilvania, în monetăria

---

¹⁴ Isăcescu, *Tezaurul*, p. 126.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ A se vedea, Iliescu, *1365-1965*, pp. 83-88.

¹⁷ Rosetti, *Monetăria*, pp. 512-513; Idem, *Urmele unei monetării*, p. 20; Idem, *Bănăria*, pp. 50-52.

¹⁸ Idem, *Bănăria*, pp. 50-52.

¹⁹ A se vedea Octavian Iliescu, *1365-1965: șase veacuri de la emiteria celei dintâi monede românești*, în *Buletinul Societății Numismatice Române*, 96-120 (1948-1972), pp. 83-88.

²⁰ Iliescu, *Un dinar*, p. 169; Idem, *Monetele lui Mircea cel Bătrân*, Ediție îngrijită, note și anexă bibliografică de Ernest Oberländer-Târnoveanu și Ionel Căndea, Brăila, Editura Istros, 2008, pp. 351-352.

²¹ Iliescu, *Monetele*, pp. 193-194, nr. 70-74.

arendată de regele Sigismund de Luxemburg (1438)²², au pătruns ilegal și în Țara Românească, prin intermediul negustorilor²³.

Dovezile materiale despre falsurile monetare ale perioadei sunt și mai numeroase în Moldova. Octavian Iliescu arată că astfel de monede s-au găsit în mod frecvent printre emisiunile lui Petru Mușat (1377-1392) și Alexandru cel Bun (1399-1432)²⁴. Pe de altă parte, în documentele păstrate se vorbește despre „ruble de argint curat”²⁵, expresia făcând referire la cele care nu conțineau cupru în cantitate mare. Putem astfel deduce, datorită acestei specificații, că existau și monede cu un conținut mare de metal comun, așadar, posibile contrafaceri.

Falsurile lui Petru Mușat erau executate rudimentar, mobilele heraldice au fost inversate uneori, în legendă apar litere sau semne fără niciun sens, iar în unele cazuri lipsește legenda²⁶.

Piese imitate clandestin după cele moldovene s-au găsit și la Rachelu (jud. Tulcea) și la București. Locurile în care au fost descoperite nu sunt însă indicii sigure pentru locul de producere, ele putând să ajungă aici, chiar din Moldova, prin intermediul negustorilor. Însă, monedele din componența tezaurului de la Rachelu nu sunt exclusiv emisiuni moldovene, de la Petru Mușat, ci aparțin, conform Elenei Isăcescu, și lui Stracimir, țarul de Vidin (1371-1396)²⁷. Ele sunt confecționate din argint, dar conțin în proporție foarte mare metal comun. Monedele domnului moldovean oscilează între 0,983 g și 0,570 g. În ceea ce privește titlul metalului prețios, acesta scade de la 800 ‰ până sub 500 ‰²⁸ (analizele au fost făcute pe baza etaloanelor de la Banca Națională). Este posibil ca monedele să fi fost devalorizate intenționat de către domnul Moldovei (practică folosită atât în Europa

²² Katiușa Pârvan, *Câteva considerații privind activitatea monetară a lui Vlad Dracul*, în *Studii și Cercetări de Numismatică*, X (1993), p. 103. În anul 1441, Vlad Dracul a bătut monedă la Brașov până în luna octombrie.

²³ Pentru relațiile comerciale ale Țării Românești, vezi Radu Manolescu, *Comerțul Țării Românești și Moldovei cu Brașovul*, București, Editura Științifică, 1965; Șerban Papacostea, *Începuturile politicii comerciale a Țării Românești și Moldovei (secolele XIV-XVI). Drum și stat*, în *Studii și Materiale de Istorie Medie*, X (1983), pp. 9-56.

²⁴ Octavian Iliescu, *Un dinar fals de la Despot Vodă*, în *Buletinul Societății Numismatice Române*, 121-123 (1973-1975), pp. 167-170.

²⁵ Într-o danie din 13 aprilie 1415, voievodul Alexandru cel Bun a ordonat ca cei care îi vor încălca porunca să fie obligați la plata a 50 de ruble de argint curat (*DRH A*, I, doc. 40, pp. 58-59). Ele mai sunt menționate și în alte documente: câte 60 de ruble de argint în 7 septembrie 1452 (*DRH A*, II, doc. 19, pp. 21-22) și 26 ianuarie 1453 (*DRH A*, II, doc. 26, pp. 34-36).

²⁶ Iliescu, *Falsificări*, pp. 135-142. Falsurile monetare ale lui Petru Mușat sunt dezbătute intens de același autor.

²⁷ Isăcescu, *Tezaurul*, pp. 123-130.

²⁸ Știrbu, Stancu, *Monede*, p. 148.

occidentală, cât și în țările române) pentru a obține câștiguri suplimentare. Pentru groșii lui Petru Mușat, care conțin argint în cantitate foarte mică (între 210‰ și 190‰), Katiușa Pârvan și Bogdan Constantinescu susțin că acestea sunt valori întâlnite frecvent la ultimele emisiuni ale acestui domn²⁹.

Katiușa Pârvan a publicat de la Rachelu și un alt lot de monede atribuite lui Petru Mușat³⁰. Din cei nouă groși, unul a fost catalogat ca fiind un fals de epocă, iar la alții trei s-a remarcat că au legenda retrogradă pe avers. În această situație, autoarea a considerat că este vorba despre o batere târzie, poate din lipsă acută de monedă, utilizându-se ștanțe mai vechi, de la primele emisiuni. Această ipoteză nu poate fi corectă din două motive: cu o ștanță se băteau aproximativ 5000 de monede, după care se renunța la ea; pe de altă parte, iar titlul argintului era scăzut. În general, cantitatea de argint din cea falsă este extrem de mică (80 ‰). Alte două piese descoperite în același loc conțin argint în cantitate mică, 245 ‰, respectiv 160 ‰³¹. Mai mult, piesele cu legenda retrogradă, fiind executate rudimentar³², au pe revers una în latină sau în germană, lucru neobișnuit pentru monedele moldovenești emise de Petru Mușat. Acest lucru ne poate arăta că meșterul nu era familiarizat cu tipul monetar și realiza/falsifica o gamă variată de monede, încurcând legendele acestora.

În același lot publicat de Katiușa Pârvan apar monede cu „o floare de crin în scut”, despre care autoarea spune că sunt de fapt două flori, dar executate prea apropiat, „dând naștere unei reprezentări greu de definit”³³ (Fig. 1, 2). De aceea, le consideră drept produsul unui atelier paralel, nefamiliarizat cu specificul monedelor moldovenești; totodată, fără argumente solide, susține că nu poate fi vorba de o fraudă. Considerăm că avem suficiente argumente care să încadreze aceste monede în categoria falsurilor, deoarece nu avem informații despre existența unui alt atelier monetar oficial, în afară de cel din Suceava. Cel de-al doilea argument important, îl constituie o grafie catalogată drept „maghiară” [sic!] utilizată pentru numele voievodului³⁴.

²⁹ Pârvan, Constantinescu, *Tezaurul*, p. 226. Pentru monedele lui Petru Mușat a se vedea și George Severeanu, *Monetele lui Petru Mușat găsite într-un tezaur de monete de la Mircea cel Bătrân*, în *Revista Muzeului Municipiului București*, 3 (1937), p. 68; Elena Petrișor, *Date preliminare asupra tezaurului medieval de la Buruienești, comuna Doljești, județul Neamț*, în *Memoria Antiquitatis*, XII-XIV (1986), pp. 176-181.

³⁰ Pârvan, *Încă un lot*, p. 431.

³¹ *Ibidem*, p. 432.

³² *Ibidem*, p. 433.

³³ *Ibidem*.

³⁴ *Ibidem*. Se citează Katiușa Pârvan, Bogdan Constantinescu, *Un lot inedit din tezaurul de la Rachelu (com. Luncavița, jud. Tulcea)*, în *Pontica*, 33-34 (2001), p. 628.

Un alt domnitor în timpul căruia s-a falsificat monedă în cantitate apreciabilă a fost Ștefan I (1395-1398)³⁵. 189 de exemplare din tezaurul de la Mărmureni sunt analizate și publicate de Katiușa Pârvan și Bogdan Constantinescu. Dintre acestea, 18 exemplare s-au dovedit contrafaceri de epocă, atribuite de autori domnitorului amintit. Aceste monede au fost împărțite în opt categorii, în funcție de greutatea lor. Tot din acest tezaur, 24 de groși emiși de Petru Mușat sunt problematici, având scutul de pe revers și marginea dreaptă neimprimată. Autorii consideră acest detaliu un semn de meșter; la fel și în cazul pieselor cu marginea dreaptă a scutului imprimată. Particularitățile au făcut pe autori să presupună că în monetărie au lucrat doi meșteri gravori³⁶. Dintre cele 24 de piese atribuite domnului moldovean, patru nu sunt autentice³⁷.

În tabelul de mai jos prezentăm monedele din tezaurul de la Mărmureni (catalogate drept falsuri), după grupele de valoare pentru greutate, cantitatea de argint conținută și voievodul emitent.

Grupa de valoare	Greutatea pieselor	Cantitatea de argint	Nr. piese	Emitent
3a (0,89g-0,81g)	0,89g	350‰	1	Ștefan I
4a (0,79g-0,70g)	0,77g/2 buc; 0,73g/2 buc; 0,72g; 0,71g	290‰ - 200‰	6	Ștefan I
5a (0,69g-0,60g)	0,65g; 0,64g; 0,62g; 0,61g	195‰ - 190‰	4	Ștefan I Alexandru cel Bun (1 ex.)
6a (0,59g-0,50g)	0,59g; 0,58g; 0,57g; 0,52g	295‰	4	Ștefan I
7a (0,49g-0,40g)	0,40g	200‰	1	Ștefan I
8a (0,39g-0,30g)	0,33g	260‰	1	Ștefan I
9a (0,29g-0,21g)	0,21g	260‰	1	Ștefan I

Tabelul 1. Falsuri monetare prezente în tezaurul de la Mărmureni³⁸.

³⁵ Pârvan, Constantinescu, *Tezaurul*, pp. 225-286.

³⁶ *Ibidem*, p. 226.

³⁷ *Ibidem*, p. 225.

³⁸ Tabelul este realizat pe baza informațiilor din Pârvan, Constantinescu, *Tezaurul*, pp. 245-264. În aceeași lucrare se poate găsi un tabel cu compoziția aliajului monedelor (pp. 265-270).

După cum se poate observa în tabelul de mai sus, 17 piese aparțin voievodului Ștefan I, iar lui Alexandru cel Bun îi este atribuită o singură piesă.

Monedă falsă a emis și Despot Vodă. Dinarul său fals a fost executat după modelul dinarilor ungurești, dintr-un aliaj cu argint în cantitate foarte mică. A fost prezentat detaliat de către Octavian Iliescu³⁹, motiv pentru care nu îl vom discuta în detaliu aici.

În paralel cu moneda locală autentică și falsurile după ea, în circulație s-au aflat și monede străine cu imitațiile lor clandestine. Odată cu încetarea activității oficiale a monetăriei din Suceava, după sfârșitul domniei lui Ștefan I (1394-1399), au început să fie bătute în mod neoficial monede străine, în special poloneze⁴⁰. Se estimează că în Polonia circulau 10 milioane de șilingi moldovenești și de Riga, dar contribuția acestor falsuri moldovenești la declinul economic al statului polonez a fost destul de mică, de vreme ce, în acea perioadă, circulau în Polonia 700 de milioane de șilingi falși (de cupru)⁴¹. Despre monedele false, Bogdan Murgescu afirmă că au fost prezente în circulația monetară din țările române, în special în Moldova, unde emisiunile lituaniene se află în proporție de peste 99% în tezaurele monetare din secolul al XVI-lea⁴².

Tot la Suceava s-au descoperit falsuri după aspri otomani din perioada cuprinsă între domnia lui Murad al II-lea și cea a lui Baiazid al II-lea, după dirhemi de la Murad al III-lea, dar și după monede timpurii⁴³. De asemenea, s-au găsit și

---

³⁹ Iliescu, *Un dinar fals*, pp. 167-170.

⁴⁰ În secolul al XIV-lea și în prima parte a celui următor, comerțul moldovean depindea în mare parte de monedele străine. Dintr-un document datat 17 iunie 1449, aflăm că Alexandru Voievod întărea pârçălabului Coste un sat din Vaslui și niște case din Suceava, cumpărate pentru suma de 800 de zloți (*Documenta Romaniae Historica. A. Moldova*, vol. II, București, Editura Academiei, 1976, doc. 4, p. 5-6). Prezența monedelor poloneze pe piața din Moldova, i-a determinat pe falsificatori să recurgă la imitarea lor. Cu privire la imitațiile moldovenești după ele, Viorel Butnariu este tranșant, spunându-ne că „toate monedele de acest tip sunt falsuri” (Viorel Butnariu, *Date noi despre așa-zisa monedă moldo-polonă*, comunicare susținută la *Al XIII-lea Simpozion de Numismatică*, Chișinău, 5-9 septembrie 2012).

⁴¹ Maria Duțu, *Un depozit de șilingi din vremea lui Dabija Vodă descoperit în județul Galați*, în *Buletinul Societății Numismatice Române*, 90-91 (1996-1997), pp. 141-146.

⁴² Bogdan Murgescu, *Circulația monetară în Țările Române în secolul al XVI-lea*, București, Editura Enciclopedică, 1996, pp. 119-122.

⁴³ Nicolae, *Descoperiri*, p. 179. Pentru falsificarea și utilizarea asprilor otomani în Țările Române, în secolele XV-XVI, vezi Eugen Nicolae, *Imitations et contrefaçons des aspres ottomans en Roumanie (fin du XVe - debut du XVIe siècle)*, în *Acte du XIe Congrès International de Numismatique, Bruxelles, 8-13 Septembre 1991*, vol. III, Ed. T. Hackens, Ghislaine Moucharte, Louvain-la-Neuve, 1993, pp. 305-307. A se vedea și Mikeska Jürgen, *Some ideas on fakes and imitations of Ottoman coins*, în *A festschrift presented to Ibrahim Artuk on the occasion of the 20th anniversary of the*

două pastile monetare neștanțate, din argint – nu se știe în ce proporție, una având greutatea de 0,32 g și diametrul de 15 mm, iar cea de-a doua 0,25 g și, respectiv, 15 mm⁴⁴. Pentru ele nu s-au făcut analize metalografice, dar faptul că au fost găsite lângă monede false ne permite să presupunem că urmau să aibă același destin.

Imitațiile de tip otoman se caracterizează prin legende greșite sau barbarizate, în unele cazuri aversul și reversul monedei referindu-se la doi sultani diferiți, iar stilul este grosolan, greutatea și titlul reduse⁴⁵. Cele mai multe astfel de piese s-au înregistrat pe teritoriul Moldovei; de acolo, falsurile după aspri otomani au pătruns și în Transilvania⁴⁶.

Falsurile după monede otomane, descoperite în Moldova în cantitate însemnată au fost realizate în urma unei decizii oficiale, atelierul în care s-au produs fiind chiar la Suceava. Însă, Oberländer-Târnoveanu consideră că astfel de ateliere mai puteau exista și în alte centre din Moldova⁴⁷.

Cu toate că Ștefan cel Mare a avut o activitate monetară foarte bogată, emițând peste 150 de tipuri de groși și jumătăți de groși, și în vremea lui s-a falsificat monedă în cantitate mare. Începând din anii 1470-1471, s-au realizat contrafaceri după asprii lui Mehmed al II-lea, cu data 875 A.H./1470 (Fig. 6). Iar după anul 1481, frecvența lor realizate după monede otomane s-a amplificat⁴⁸. Se pare că, în Moldova, procesul a fost stimulat de nevoia suplimentării numerarului pe piața locală, cu monede care aveau un prestigiu comercial, dar care lipseau ori erau accesibile doar în cantități mici⁴⁹. Pe de altă parte, confruntările militare cu Imperiul Otoman și cu Țara Românească, din anii 1481-1486, au dus la diminuarea afluxului de aspri spre Moldova, astfel, contrafacerea de monedă s-a intensificat.

Turkish Numismatic Society, Istanbul, 1988, pp. 201-212. Pentru circulația monedelor otomane în spațiul românesc, vezi Grigore Foiț, *Noi tezaure monetare medievale descoperite în regiunea Suceava*, Suceava, Muzeul Regional Suceava, 1967, pp. 23-32; Mihaela Blaskó, Eugen Nicolae, *Contribuții la studiul monedelor de cupru otomane din secolele XV-XVI*, în *Buletinul Societății Numismatice Române*, 131-133 (1983-1985), pp. 297-307; Viorel Butnariu, Viorica-Maria Pușcașu, *Tezaure monetare din secolele XV-XVII descoperite în Moldova (II)*, în *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A.D. Xenopol”*, 30 (1993), pp. 573-576; Silviu Oța, Katiușa Pârvan, *Monede medievale descoperite la Piuia Pietrii (Orașul de Floci), com. Giurgeni, județul Ialomița, în campaniile arheologice din anii 1996, 1998-1999*, în *Cercetări Arheologice*, 12 (2003), pp. 241-247.

⁴⁴ Nicolae, *Descoperiri*, p. 187.

⁴⁵ Nicolae, Răileanu, *Asprii*, p. 190.

⁴⁶ Oberländer-Târnoveanu, *Emisiuni*, p. 341.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 342.

⁴⁸ *Ibidem*.

⁴⁹ *Ibidem*.

Monede otomane contrafăcute s-au descoperit și la Orheiul Vechi și Săseni (Rep. Moldova), pentru care s-a demonstrat că au fost realizate în același timp, în același atelier monetar (nenumit), după aspri de la Murad al II-lea și Baiazid al II-lea. Ștanțele folosite pentru producerea lor ar fi opera aceluiași gravor⁵⁰.

În urma săpăturilor realizate la începutul secolului XX, în Cetatea Sucevei s-au descoperit 5000 de monede, iar în fostul palat domnesc din Iași, într-un sac ascuns în coșul de la sobă, s-au aflat 15 kg de altfel de piese. Cele din urmă s-au dovedit a fi șilingi polonezi, suedezi și prusieni bătuți la Suceava. De asemenea, în interiorul cetății s-a găsit și material necesar emiterii de monedă – fâșii lungi de aramă, cu șilingi imprimați, dar netăiați. Între ei se afla un șiling cu numele reginei Cristina a Suediei (1632-1654) și altul care corespundea unei emisiuni a lui Friedrich Wilhelm, principe de Brandenburg⁵¹ (1713-1740). Cele mai timpurii monede sunt din secolul al XIV-lea (cel mai probabil din prima parte a lui), iar cele mai recente sunt șilingii mai sus-amintiți. Așadar, putem spune că perioada în care s-a falsificat monedă la Suceava se întinde pe patru secole.

Printre monedele descoperite în capitala moldoveană, existau și câteva suflate în argint. Probabil că și cele ștanțate și netăiate urmau a fi argintate. Faptul că șilingii erau imprimați pe fâșii de aramă, ne arată că tehnica era similară cu cea de producere a monedei autentice: se ștanțau, după care se decupau.

În prima jumătate a secolului al XVI-lea (în anii '30-'50), în Moldova s-au contrafăcut și dinarii lui Matia Corvin; aceștia, insuficienți cantitativ, erau foarte apreciați pe piața locală, datorită cantității mari de argint pe care o conțineau⁵².

Chiar și în stadiul actual al descoperirilor, putem spune că numărul de falsuri după moneda străină era mai mare față de cel după moneda de factură locală. Se imitau clandestin monede cu o arie largă de circulație: aspri otomani, șilingi polonezi, suedezi, prusieni și adesea dinari ungurești, care, datorită cantității mare de metal prețios, erau privite cu încredere de populație⁵³. De reținut este faptul că populația, neavând mijloacele necesare, nu putea verifica moneda, astfel, falsificatorii puteau produce un număr mare de piese, fără a exista riscul să fie denunțați.

Prin emisiunile de monedă având titlul argintului în scădere, se percepea un impozit indirect, în acest fel veniturile vistieriei crescând. Procesul reducerii de metal prețios îl urma pe cel al monedelor străine corespondente, care circulau în a doua

---

⁵⁰ Nicolae, Răileanu, *Asprii*, p. 194; a se vedea și Oberländer-Târnoveanu, *Emisiuni*, p. 341.

⁵¹ Negrea, *Moneda*, pp. 47-48.

⁵² Oberländer-Târnoveanu, *Emisiuni*, p. 342.

⁵³ Iulian Lipovanu, *Un deceniu de falsificare monetară*, în *Colecționarul român*, 7 (2009), p. 35.

jumătate a secolului al XIV-lea în Moldova⁵⁴. Această practică a fost utilizată și de statele vecine, cum este cazul Poloniei, unde, de la 835 ‰, titlul argintului a fost redus la 562 ‰.

Cei care erau prinși falsificând monedă sau cei care dețineau o cantitate mai mare de falsuri erau aspru pedepsiți. De exemplu, în Franța, cei prinși erau pedepsiți prin tăierea mâinii drepte, iar mai târziu prin tăierea capului, arderea de vii, spânzurătoare sau prin moarte cu apă fiartă sau ulei fierț⁵⁵. Pedepse asemănătoare se aplicau și în țările române, mai ales tăierea mâinii drepte și turnarea de metal topit pe gură⁵⁶.

Pornind de la sugestiile care transpar din cazurile enumerate, referitoare la cantități, la cine falsifica, de ce falsifica monedă și care erau condițiile care permiteau fraudă, putem deduce că avem de a face cu un întreg fenomen, așa cum avertizează și literatura mai bogată din Occident. Acest lucru se poate acum vedea mai bine în Moldova. În această practică erau implicați chiar și domnitorii, care permiteau derularea unor astfel de activități în monetăria statului, și în unele cazuri le chiar ordonau. S-a ajuns aici datorită nevoii de îmbogățire rapidă (a domnilor și a celor care concesionau monetăriile), a faptului că monedele oficiale locale ori nu existau, ori s-au depreciat foarte mult; oricum, pe piața în creștere, emisiunile locale nu erau suficiente, de aceea au pătruns masiv și cele străine, cu o mai mare putere de circulație. În cele mai multe cazuri, pare că se recurgea la imitarea clandestină a monedelor care conțineau o cantitate mare de metal prețios și cu care câștigurile realizate ar fi fost de 35-40%⁵⁷.

FLORIN CIULAVU

CASES OF COINS FORGERY IN WALLACHIA AND MOLDAVIA
IN THE FOURTEENTH AND FIFTEENTH CENTURIES

Abstract

This article presents and analyzes the known cases of coin forgery produced on the territory of Wallachia and Moldavia in the fourteenth and fifteenth centuries. Such practices are known primarily from forged coins or from pieces of metal prepared to produce coins of other legal mints discovered in various locations. The article organizes the information based on the secondary literature and tries to offer answers to such questions as: what kind of coins were

⁵⁴ Știrbu, Stancu, *Monede*, p. 148.

⁵⁵ Isăcescu, *Tezaurul*, p. 129, nota 16.

⁵⁶ Negrea, *Moneda*, pp. 124-132.

⁵⁷ *Istoria României*, vol. III, București, Editura Academiei, 1964, p. 672.

forged? What was the identity of forgers? And why had this illegal practice occurred? Based on the analysis of several cases, some preliminary estimative conclusions may be formulated. The answer for the first question is that a variety of coins were forged, some of them of local provenance, mostly belonging to issues deemed of high value. The same criterion functioned for the forging of foreign coins, which had the reputation of high silver content. The identity of forgers indicates, on the one hand, clandestine producers, but some discoveries of falsified coins in the proximity of the princely centres at Curtea de Argeş , Suceava, and Jassy raise the suspicion that coin forgery was at least tolerated by the princes, if not ordered by them. To the third question there could be several possible answers, ranging from the personal inclinations of princes to get rich fast, to solve the problem of the lack of sufficient local coins or to replace devalued local currency. The massive use of foreign currency in the principalities was partly a result of insufficient quantity of local currency. The falsification of foreign coins, with high degree of silver, by clandestine producers, was generated by the possibility of obtaining profits of at least 35-40 %. This preliminary article is trying to answer a few questions regarding the numismatic aspects of the phenomenon of coin forgery in the medieval Romanian principalities.

Keywords: Wallachia, Moldavia, mint, clandestine mint, forged coins.

Fig. 1. Gros fals de la Petru Muşat cu două flori de crin și legendă retrogradă (după Pârvan, *Încă un lot*, Planşa I/9, p. 446).

Fig. 2. Gros fals de la Petru Mușat cu două flori de crin și legenda retrogradă (după Pârvan, *Încă un lot*, Planșa I/8, p. 446).

Fig. 3. Ducat fals de la Mircea cel Bătrân cu legenda în latină (după Iliescu, *Monetele*, p. 351, nr. 71).

Fig. 4. Ducat fals de la Mircea cel Bătrân cu legenda în slavonă (după Iliescu, *Monetele*, p. 352, nr. 73).

Fig. 5. Ducat fals de la Mircea cel Bătrân cu efigia domnitorului
(după Iliescu, *Monetele*, p. 352, nr. 74).

Fig. 6. Aspru fals de la Mehmed al II-lea
(după Oberländer-Târnoveanu, *Emisiuni*, Planșa 4/K).